

LAPIDOMANEN

STENVENNERNE - KØBENHAVNS AMATØRGEOLOGISKE FORENING

41. årg. nr. 4

Oktober 2015

Et lille hegn var ingen hindring for deltagerne på 'Kør-selv turen' til Käseberga. Strandens sten blev undersøgt for fossiler og mineraler. Læs mere om turen i bladet på side 3. Foto: Elin Christensen

INDEX

Announce: Stenvennernes Løvfaldsfest 2015.....	2
Kør-selv turen til Kåseberga.....	3
Stenvennerne på Gladsaxedagen.....	4
”Farver har altid betydet meget for mig”.....	5
Stadig store spændinger i Nepals bjerge.....	9
Fossil af ukendt hval fundet i Sønderjylland.....	10
Sådan går det til, når mennesker udrydder arter.....	12
Smuk forhistorisk fugl fundet i Brasilien.....	15
Announce: Hamborg stenmesse	17
Sjældne jordarter i Bergslagens gamle mineområder.....	18
Announce: Næstved messen.....	20
Stenmessen København.....	21
’Jeg forstår ikke, hvordan <i>Stegosaurus</i> parrede sig’.....	22
Stenvennernes efterårsprogram 2015.....	24
Arrangementer som kan have medlemmernes interesse.....	26
Nye medlemmer.....	27
Stemmingsbilleder fra turen til Kåseberga.....	28

Lørdag den 31. oktober 2015 kl. 13.

Telefonfabrikken, Fællesrum, Telefonvej 8, 2860 Søborg

Menu v. kantineleder Jeanette Merling

Pris 150 kr. plus gave-spil-pakke til 20 kr.

Giro 321-2769 (kontoart 01) eller konto nr.: 1551-003212769

Tilmelding senest 26. oktober ved betaling eller til Hans Kloster

Kør selv tur til Kåseberga den 27.06.15

En fossil tur starter altid med lyden af et vækkeur – denne gang ringede den kl. 04.30. Jeg var på højskole i Kalundborg og skulle først en tur med flextrafik for at kunne være på stationen kl. 06.00.

Mødtes med Lisbeth på Rødovre Station - der blev snakket livligt undervejs om mangt og meget herunder de seneste fund. I Ystad gjorde vi holdt, det var nødvendigt med en kaffepause.

Turen fra Ystad ud til Kåseberga løber gennem et meget smukt og særegent landskab med bløde bakker, som græsses af får. Vi kunne ikke parkere nede ved havnen, men heldigvis er der en stor parkeringsplads i udkanten af den lille by.

Det bløde bakkelandskab mellem Ystad og Kåseberga.

Foto Elin Christensen

Ales Stenar inspiceres af nogle af turdeltagerne. Foto Steen Elborne

Vi købte noget kaffe og kage – ventede lidt på de andre. Da vi var en 6 stykker begav vi os afsted mod vest.

Nogle gik lige op for at se Ales Stenar – en kæmpe skibssætning øverst på klinten som SKAL ses.

Der var heldigvis masser af sten på stranden. Der blev fundet graptolitter, forstent træ, planteaftryk, hajtænder og andre gode sager. Hen på eftermiddagen ved 16-tiden trak det op til lidt regnvejr – de første dryp faldt og vi besluttede at vende næsen hjemad.

En dejlig tur – tak alle sammen for den gode stemning.

Elin Christensen

Stenvennerne på Gladsaxedagen 2015

Høj sol, høj musik, høj aktivitet og højt humør. Det er Gladsaxedagen i en nøddeskal. Hans Kloster var rullet til Søborg med sin trailer med diverse materialer, Lisbeth havde transporteret forskellige mineraler og fossiler til salg og uddeling. Allan kom og supplerede sandkassen med endnu flere hjattænder og Gladsaxeborgerne kom forbi og så interesseret på det hele. Især er det jo børnene der tiltrækkes og ser på de fine sten og finder hjattænder i den opstillede sandkasse. Mange voksne tilbragte dog også tid med mange spørgsmål, som Allan og Hans beredvilligt og kyndigt svarede på. Et par klubmedlemmer dukkede også op. Vores navn bliver kendt og de særligt interesserede får et nr. af Lapidomanen.

Tekst og foto: Lisbeth Skousen Pedersen

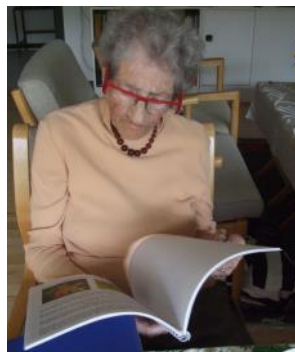
”Farver har altid betydet meget for mig”.

Samtale med Stenvennernes initiativtager og første formand

På opfordring af et af vores medlemmer indleder redaktionen nu en række artikler med samtaler med nogle af Stenvennernes første medlemmer.

Mest nærliggende var det derfor at kontakte Stenvennernes initiativtager og første formand, Kitty Menko Jørgensen. (Mange af medlemmerne så og hørte Kitty ved vores 40-års jubilæumsarrangement i august 2012 på Geologisk Museum. Kittys tale kan læses i Lapidomanen nr. 4, Oktober 2012.)

Kitty Jørgensen var formand for Stenvennerne fra 1972 til 1975, hvor hun blev afløst af Doris Inge-mann Rasmussen. I februar 1978 flyttede Kitty og hendes familie til Sydsjælland, og Kitty bor i dag i Præstø.

Kitty Menko Jørgensen

En sensommerdag kørte jeg derfor til Præstø, hvor Kitty tog imod mig med åbne arme. Vi havde aftalt at mødes et par formiddagstimer, hvor jeg ville høre om Kittys start af foreningen, de 4 år som formand og hendes steninteresse, især for fluorescerende mineraler, som hun er en af Danmarks største kendere af. Men de to formiddagstimer blev hurtigt til fem og i det følgende vil jeg videregive noget af Kittys spændende beretning fra et langt, indholdsrigt liv, som nu aktivt udgår fra en hyggelig lejlighed med udsigt over Præstø Fjord.

Kitty er født den 20. august 1927 i Enschede i Holland. Efternavnet Menko er familienavnet derfra, og Kittys 4 børn, børnebørnene og de 5 oldebørn bærer det nu videre ud i verden.

På spørgsmålet om, hvorfra Kittys interesse for sten og geologi stammer, fortalte hun, at hendes far var formand for det Naturhistoriske Museum i Enschede, og desuden havde faderen selv oppe på loftet i familiens villa, en samling af insekter, udstoppede dyr og nogle få mineraler og krystaller. Da Kittys far døde i 1955 beholdt Kitty stensamlingen, bl.a. et stort stykke med kvartskrystaller, som i dag er gået videre i arv til et af Kittys børnebørn.

Men det Naturhistoriske Museum i Enschede fik også en anden – og større – betydning for Kitty og hendes familie. Under 2. verdenskrig, da tyskerne indledte jødeforfølgelserne i Holland, skjulte Kitty, hendes forældre og bror sig i to år på loftet af det Naturhistoriske Museum. Derfor overlevede de krigen, men mange andre medlemmer af familien og venner døde i tyske KZ-lejre.

Efter krigen uddannede Kitty sig til børnehavelærer, og i 1949 kom hun til Danmark første gang. Efter to ophold som au-pair, hvor hun lærte sig dansk – og nogle måneder som medhjælper i Vartovs børnehave – tog hun tilbage til Holland og arbejdede et år som træningsleder i den hollandske spejderbevægelse, som hun havde været medlem af, siden hun var 8 år. Men så gik turen til Danmark igen og Kitty fik ansættelse ved en børnehave i Odense.

I 1953 blev Kitty gift med Erik Jørgensen og sammen fik de 4 børn. Sten- og naturinteressen var der selvfølgelig stadigvæk, og i Danmark begyndte Kitty også at samle på fossiler og sten fra stranden og andre steder. Mange rejser rundt i verden blev det også til, og samlingerne voksede. ”Men man må jo på et tidspunkt prioritere”, som Kitty siger, og her fik det stor betydning, at hun i Varv i 1969 læste en artikel om fluorescerende mineraler.

Kitty blev meget fascineret af, at sten og mineraler, der i dagslys har hvide, sorte, grå eller brune farver, i mørke og belyst med en UV-lampe får de flotteste farver i rød, gul, blå og grøn. Hun gav sig straks til at lede efter flere oplysninger om disse mineraler. I det amerikanske tidsskrift ”Lapidary”, fandt Kitty forhandlere af UV-lamper og fluorescerende mineraler. Bestilling afgik til USA på en UV-lampe med korte og lange bølger og fire æsker med fluorescerende mineraler. Og sådan begyndte Kitty sin samling af fluorescerende mineraler i 1970.

Et udvalg af Kittys pragtstykker.

I Farum, hvor familien dengang boede meldte Kitty sig ind i ”Den fynske Stenklub”, som dengang var Danmarks eneste stenklub og hun blev gode venner med Karen og Henning Duch. Karen foreslog Kitty at lave en stenklub i København, og så var grunden til Stenvenerne lagt. Kitty kontaktede sine medkursister fra et gemmologisk elementærkursus plus et stenslibningskursus, og da der viste sig interesse, blev i Kittys hjem den 21. august 1972, ”Foreningen af Stenvener” dannet med inspiration i ”Den Fynske Stenklubs” vedtægter og love. (Se mere i Lapidomanen nr. 4, Oktober 2012)

Kitty viser mig den bog, hun fik færdig i 2009 til udgivelse ved ”Sydsjællands Amatørgæologiske Forenings” jubilæum og fra den citerer jeg:

"I 1973 rejste jeg 7 uger rundt i USA og startede med at spise middag på Long Island hos den forhandler, der havde solgt mig min første UV-lampe og mine første fluorescerende mineraler. Bagefter tog jeg med bus til Franklin - New Jersey, hvor jeg var med på nogle ekskursioner, organiseret af Franklin/Ogdensburg Mineralogical Society. Bl.a var jeg med på en natlig tur til Buckweat Dump, for at finde calcit og willemitt. Der var åbenbart mange andre spændende mineraler at finde, men dem havde jeg desværre ikke noget kendskab til dengang. Jeg fik lov til at låne en batteridrevet håndlampe. I den nogenlunde mørke nat kunne vi få området til at lyse op i de mest vidunderlige røde og grønne farver med vore UV-lamper".

Kilde: "Fluorescerende mineraler – en farvestrålende hobby", af Kitty Jørgensen, udgivet af Sydsjællands Amatørgeologiske Forening, 2009.

Da Kitty kom tilbage fra USA fik hun lov til at lave en specialudstilling på Geologisk Museum med fluorescerende mineraler. Der skulle dog først bygges et mørkt rum med tilhørende montrer. Ole V. Petersen købte specielle UV-lamper i USA og det blev til det rum, som stadig findes på museet med fluorescerende mineraler. Kitty lavede altså Danmarks første udstilling af fluorescerende mineraler nogensinde! Siden da har museet fået sin egen permanente udstilling af fluorescerende mineraler.

Kittys kontakter til USA er mange, og det er blevet til mange rejser. Hun har haft meget kontakt med "Fluorescent Mineral Society", og er livslangt æresmedlem af selskabet.

"En virkelig stor hjælp er det, at jeg er medlem af FMS – "Fluorescent Mineral Society", en international forening med tilholdssted i USA. Det er godt nok temmelig videnskabeligt og endda på engelsk, så derfor får jeg alt for lidt ud af nyhedsbreve og journalerne. Men noget får jeg da ud af det. Blandt andet har det skaffet mig mange adresser af andre medlemmer over hele verden. På den måde har jeg byttet med, fået foræret eller købt fluorescerende mineraler af andre amatører over hele verden og fået nogle specielle korrespondancer ud af det. Også takket være FMS's medlemsliste har jeg kunnet holde foredrag i Norge, Holland og Belgien og personligt kunne besøge medlemmer i Europa, USA,

Kitty viser sine UV-belyste mineraler frem.

Israel og Australien. Og senest – i 1997 – i Sydafrika, hvor jeg holdt et lysbillede foredrag i den mineralogiske forening i Cape Town. Herfra kom jeg hjem med fire æsker fluorescerende og andre mineraler, bl.a. fra Tsumed, Namibia.

Kilde: "Fluorescerende mineraler – en farvestrålende hobby", af Kitty Jørgensen, udgivet af Sydsjællands Amatørgeologiske Forening, 2009.

Gennem årene har Kitty holdt mange foredrag om sin passion for de lysende mineraler. Men som alle stenvener ved, så fylder samlingerne!

Kitty har leveret det meste af sin samling til Sydsjællands Amatørgeologiske Forening. Også det meste af hendes store bogsamling om mineraler. Og den store UV-lampe.

I den hyggelige toværelses lejlighed er der dog en hylde i et glasskab med pragtstykker af fluorescerende mineraler- selvfølgelig med tilhørende UV-lys.

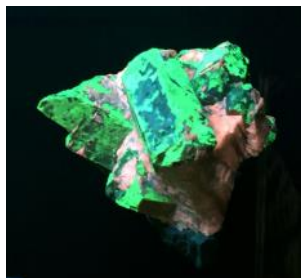
I soveværelset er der også nogle kasser med mineraler, men kun en kasse tilbage af de radioaktive! ”Men måske holder UV-strålingen og en lav dosis radioaktivitet mit immunsystem i topform”, som Kitty siger med et glimt i øjet. ”Man skal leve livet farligt!”

Det er blevet langt hen på eftermiddagen i lejligheden i Præstø. Kitty har mange andre interesser og har i alle årene været meget optaget af arbejdet med computere. En af interesserne er arbejdet med Sct. Georgs gilderne, hvor Kitty er lokalredaktør af distriktets blad.

Alle Kittys rejser og oplevelser er omhyggeligt dokumenteret og i Kittys skrivehjørne er der en hylde med ringbind på ringbind fyldt med beretninger og dagbøger.

Opløftet af samværet med et livsglad, generøst, farverigt og indsigtfuldt menneske tager jeg afsked med Kitty. Sommerdagen og udsigten over Præstø Fjord har fået lidt mere glød.

Tekst og fotos: Lisbeth Skousen Pedersen

Fluorescerende mineral - Trésor de la terre, Paris (fotos Steen Elborne)

Stadig store spændinger i Nepals bjerge

Jordskælvet i april i år forplantede sig i undergrunden med 2,8 km i sekundet.

Den 25. april i år oplevede Nepal en gigantisk naturkatastrofe. Ghorka-skælvet havde en styrke på 7,8 og forårsagede mere end 9.000 omkomne i det meget fattige land. Skælvet udløste også snesked på toppen af Mount Everest.

En international forskergruppe har nu brugt seismiske undersøgelser og satellitbilleder fra området til at forsøge at rekonstruere jordskælvet i april. De mener, at der fortsat er store spændinger i forkastningen som går gennem landet. Spændingerne kan føre til nye store jordskælv.

Jordskælvsområde

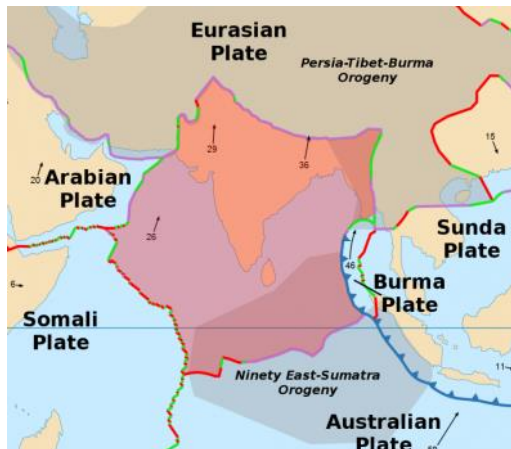
Main Himalayan Thrust (MHT) er en lang forkastning, som går gennem Nepal. Længs denne linje er det enorme kræfter, som bygger sig op.

Den indiske kontinentalplade bevæger sig mod nord og dykker under den euroasiatiske plade. I dette område kan der opstå store jordskælv. Pladerne er i bevægelse og den indiske plade ligger og presser mod de øvrige plader.

Pladerne bliver låst sammen på grund af friktion, og spændinger bygger sig op. På et eller andet tidspunkt giver pladerne efter. Da slippes kræfterne løs i de enorme bjergmasser og jordskælvet er i gang.

MHT-forkastningen har været låst i lang tid og energien i bjergene har kunnet bygge sig op. Der har ikke været et stort jordskælv i dette område siden 1505. Det jordskælv ødelagde store dele af det sydlige Tibet og havde sandsynligvis en styrke på 8.5.

Men i april i år brød det løs. Ghorka – skælvet begyndte nordvest for Katmandu, skriver forskerne i Nature Geoscience. Forskerne har også publiceret en rapport om jordskælvet i Science.

Det røde område viser den indiske kontinentalplade, som presser sig op mod den eurasiske plade.

2,8 kilometer i sekundet

Pladerne begyndte at give efter på dette sted, og sprækkedannelsen spredte sig med enorm hast mod øst. Sprækken åbnede sig med en hastighed på 2,8 kilometer

i sekundet, skriver forskerne. Efter 140 kilometer standsede det. Sprækkedannelsen skete nede i undergrunden og nåede aldrig jordoverfladen. Den underjordiske sprække gik under Katmandu, hvor der bor mere end en million mennesker. ”Hvis jordskælvet var nået op til overfladen, havde det været meget værre”, siger Jean Paul Ampuero i en pressemeddelelse. Han er professor i geologi ved California Institute of Technology og har været med i undersøgelsen. Forskerne sammenligner skælvet med en lynlås, som gik i stå. Der er stadig store dele af forkastningen mod vest, som er låst og hvor der fortsat kan udløses store skælv. De tror også, at skælvet har overført spændinger til andre jordskælvsudsatte områder rundt omkring forkastningen. Derfor mener de, at MHT-forkastningen bør overvåges nøje for tegn på nye jordskælv. Et nyt skælv i Katmandu-området tror forskerne er mindre sandsynligt.

Sakset fra forskning.no, 11.8.2015. Red.

På www.geus.dk ligger link til en artikel skrevet af Trine Dahl Jensen:

”Jordskælv i Nepal 25. april 2015- seismologisk og tektonisk.

Fossil af ukendt hval fundet i Sønderjylland

Af: Kristian Sjøgren, journalist. 4. september 2015.

Forskere har fundet fossilet af en ukendt hvalart i Gram Lergrav i Sønderjylland. Fossilet hjælper hvalforskere med bedre at forstå hvalernes udviklingshistorie.

Forskere fra Museum Sønderjylland har udgravet de fossile rester af en helt ny hvalart. Faktisk repræsenterer resterne det første eksemplar af en helt ny slægt af hvaler. Fossilet er fundet i Gram Lergrav i Sønderjylland, der for 10 millioner år siden lå på bunden af Nordsøen.

I dag er lergraven en turistattraktion, hvor besøgende kan gå på jagt efter fortidens havdyr. Et af dem var ifølge det nye fund en seks meter lang bardehval, der kan hjælpe forskere med bedre at forstå hvalerne udviklingshistorie. Dele af fossilet blev allerede fundet i 1973, men først nu er kraniet blevet blotlagt og analyseret, hvilket giver forskerne en helt ny viden om hvalen og hvaler generelt.

»Vi har på mange områder svært ved at forstå, hvordan hvalerne har udviklet sig, og hvordan de forskellige arter og familier er beslægtet med hinanden. Det hjælper dette nye fund med til at kaste lys over, hvilket er rigtig spændende for os, som interesserer os for hvalernes evolution. Det er også en ny viden, som forskere, der studerer fortidens biologi, vil kunne bruge fremadrettet.« fortæller ph.d., hvalforsker og museumsdirektør på Museum Sønderjylland, Mette Elstrup Steeman.

Den nye opdagelse er offentliggjort i det videnskabelige tidskrift Plos One.

Kollega er begejstret

Ph.d. og hvalforsker ved Institut for Bioscience på Aarhus Universitet, Anders Galatius, har ikke været en del af den nye danske opdagelse, men han har læst den videnskabelige artikel om den. Ifølge Anders Galatius er studiet interessant og et vigtigt bidrag til at forstå bardehvalernes evolution.

»Det er ikke bare en ny brik. Det er en stor og vigtig brik, der vil hjælpe på forståelsen af, hvor og hvordan eksisterende fossiler såvel som fremtidige fund skal passes ind i udviklingshistorien. Det hjælper os også til at forstå, hvordan de nulevende arter er blevet, som de er,« siger Anders Galatius, som desuden mener, at forskerne har gode argumenter for, at der bør oprettes en helt ny familie i hvalernes stamtræ.

Udfylder huller i hvalernes stamtræ

I dag er der mange huller i forskernes viden om hvalernes udvikling. Eksempelvis har forskerne svært ved at placere arter som gråhvaler og dværgrethvaler i forhold til andre hvalarter i hvalerne store slægtstræ. Blandt de uddøde hvaler, er hullerne større, og forskerne har endnu sværere ved at finde bindeled mellem de forskellige arter og familier af hvaler.

Det er fundet af blandt andet dette kranium, der har gjort det muligt for danske forskere at beskrive en helt nye art af hvaler. Resterne af hvalen er fundet i Gram Lergrav i Sønderjylland. Det nye fund giver forskere en ny indsigt i, hvordan hvalerne har udviklet sig til de mange arter, som findes i dag. (Foto: Pavel Gol'din)

Det nye fund udreder nogle af disse tråde for forskerne ved at placere flere arter i den samme familie og placere denne nye familie evolutionært i forhold til andre familier af hvaler. Det kan forskerne gøre ved at se på karaktertrækkene i den nybeskrevne hvalart og finde lignende karaktertræk i andre fossile hvaler.

»Ved at få sat nogle karaktertræk på en hidtil ukendt familie af hvaler, som befinder sig langt nede af hvalernes stamtræ, kan vi se, hvordan tingene hænger sammen både der og længere fremme i hvalernes udviklingshistorie. Når sammenhængene bliver tydeligere i fortiden, bliver de også tydeligere i nutiden,« siger Mette Elstrup Steeman. Den nye hvalsslægt har fået det tungebrækkende navn *Tranatotcetidae*.

Har helt ny form for kranie

I deres analyser af fossilet har Mette Elstrup Steeman og kollegaen Pavel Gol'din undersøgt den nye hvalarts kranie. Her har de blandt andet fundet ud af, at hvalens øreknogler er anderledes i forhold til andre kendte hvalers øreknogler. Næseknoglen er også anderledes og går tilbage på kraniet på en måde, som ikke ses på andre hvaler, og knoglerne inde i kraniet er flettet sammen på en mere kompliceret måde end i andre hvaler. Mere specifikt kunne knoglerne inde i kraniet ikke bevæge sig på samme måde, som andre hvalers knogler kan eller kunne.

»Karaktertrækkene efterlader ingen tvivl om, at det er en helt ny hvalart. Det er også en helt ny familie af hvaler, og vi kan nu se, at andre fossile hvaler, som vi ikke har kunnet placere i stamtræet, hører til denne slægt, da de har nogle af de samme karaktertræk, som vi har identificeret,« siger Mette Elstrup Steeman.

Sakset fra Videnskab.dk, 4. september 2015. Red.

Sådan går det til, når mennesker udrydder arter

På kun 40 år har Jorden mistet halvdelen af sit vilde dyreliv, og intet tyder på at vi kan bremse masseudryddelserne, der ikke blot fattiggør os alle ved at svække den biologiske mangfoldighed - de truer også de økosystemer, vi selv er afhængige af.

Af Paul R. Ehrlich og Anne H. Ehrlich

Det lader sig ikke betvivle, at Jorden nu for sjette gang er på vej ind i en masseud-døen af arter. Og den første siden den katastrofe, der for omkring 65 millioner år siden førte til dinosaurernes udslettelse. Ifølge en nylig undersøgelse uddør der for tiden arter i et tempo, der ligger mellem ti og flere tusinde gange højere end på

noget andet tidspunkt i stabile perioder af planetens historie. Samtidig forsvinder populationer inden for enkelte arter i et tempo, der er yderligere mellem hundrede og tusind gange hurtigere. Jorden skønnes at have mistet halvdelen af sit vilde dyreliv inden for de seneste 40 år. Ej heller er der tvivl om årsagen til dette: os selv.

Vi er i gang med at tage livet af vores eneste kendte medskabninger i universet, mange af dem smukke - alle udviklede og interessante. Tragedien rammer også de mennesker, der er ligeglade med tab af dyreliv. For de arter, der så hurtigt forsvinder, yder os uundværlige økosystem tjenester: De har egne roller at spille i regulering af klimaet; opretholdelse af jordens frugtbarhed, bestøvning af afgrøder og forsvar mod skadedyr, og er med til at filtrere ferskvand og give os mad på bordet.

Årsagen til accelerationen i tab af planetarisk biodiversitet er ligeledes velkendt: hastigt ekspanderende menneskelige aktiviteter drevet frem af forværret overbefolkning og stigende forbrug pr. indbygger. Vi ødelægger levesteder for at gøre plads til landbrug, græsgange, veje og byer. Vores forurening smadrer klimabalancen og forgifter jord, vand og luft. Vi transporterer invasive organismer rundt i verden og overhøster kommercielt eller ernæringsmæssigt værdifulde planter og dyr.

Kvalmende giftig gryderet

Jo flere vi bliver, jo flere af Jordens produktive ressourcer skal vi mobilisere til vores underhold. Flere mennesker betyder, at mere vild natur skal sættes under plov eller vige for bymæssig infrastruktur, der kan understøtte byer i hastig vækst som Manila, Chengdu, New Delhi og San José. Flere mennesker betyder også større efterspørgsel efter fossile brændstoffer, hvilket igen betyder flere drivhusgasser i atmosfæren. I mellemtiden vinder hydro frakturering frem i USA og flere canadiske landskaber ødelægges for at trække lavkvalitets - råolie ud af tjæresand. Flere mennesker betyder også produktion af flere computere og flere mobiltelefoner, hvilket igen betyder øget minedrift for at fremskaffe de sjældne metaller, der er nødvendige i produktionen. Det betyder endvidere flere pesticider, detergenter, antibiotika, lim, smøremidler, konserveringsmidler og plast, der i vidt omfang indeholder forbindelser, der ligner pattedyrs hormoner. Konsekvensen bliver flere mikroskopiske plastikpartikler i biosfæren - partikler, der selv kan være giftige eller ophobe giftstoffer på overfladen. Som resultat bliver alle levende ting - os selv indbefattet - kastet ud i en kvalmende giftig gryderet, hvor de organismer, der ikke kan tilpasse sig, må forgå.

For hver ny person, der kommer til, forværres problemet. Da mennesker er intelligente, vil de gå efter at udnytte de lettest tilgængelige ressourcer først. De vil bosætte sig på den frodigste, mest produktive jord, drikke det nærmeste, reneste vand, og anvende de nemmest tilgængelige, mest effektive energikilder.

I takt med at nye mennesker kommer til, må fødevarer produceres på stadig mindre frugtbare, mere skrøbelige jord, og vand transporteres over stadig større afstande eller renses, mens energi må fremstilles ud fra stadig mere marginale kilder. Kort sagt, for hver ny person, der føjes til den globale befolkning, udsættes planeten for et uforholdsmæssigt større pres, der igen forårsager desto flere miljøskader og arters udryddelse.

Eksistentiel trussel

Lad os for at anskueliggøre fænomenet se på olieindustrien. I den første brønd i Pennsylvania i 1859 skulle der blot bores 20 meter ned i jorden, før man stødte på olielagene. Til sammenligning begyndte Deepwater Horizon, som eksploderede og forliste i Den Mexicanske Golf i 2010, at bore halvanden kilometer under vandets overflade og fandt først olie et par kilometer yderligere nede i havbunden. Processen krævede enorme mængder af energi, og da oliebrønden røg i luften, blev det langt sværere at inddæmme de deraf resulterende store og vedvarende skader på den biologiske mangfoldighed i Golfen og de tilstødende kyster, foruden på mange af de lokale økonomier.

Situationen kan opsummeres således: Verdens voksende befolkning konkurrerer med populationerne inden for de fleste andre dyrearter (undtagelserne omfatter bl.a. rotter, kvæg, katte, hunde og kakerlakker). Med vores udvidelse af landbruget har vi nu konfiskeret godt halvdelen af den energi, som kloden får fra solen, og som før gik til at producere fødevarer til alle dyr - og vores behov er kun voksende.

Når verdens mest dominerende dyr beregner halvdelen af kagen til sig selv, er det ikke så sært, at millioner af de tilbageværende arter, som må kæmpe om resten, er begyndt at forsvinde i hastigt tempo. Dette er ikke blot en moralsk tragedie. Det er en eksistentiel trussel. Masseudryddelsen vil berøve os mange af de økosystemtjenester, som vores civilisation er afhængig af. Vores befolkningsbombe har krævet sine første ofre, og de bliver ikke de sidste.

Paul R. Ehrlich er professor i befolkningsstudier på Stanford Universitet, mens Anne H. Ehrlich er direktør og koordinator for Center for Conversation Biology sammesteds.

Sakset af Peter Myrhøj fra Information d. 17. august 2015.

Oversat af Niels Ivar Larsen.

Smuk forhistorisk fugl fundet i Brasilien

Af: Oliver Nyberg, 15. august 2015

For 115 millioner år siden fløj en forhistorisk fugl med flade, bånd-lignende halefjer rundt på det sydlige superkontinent Gondwana. Tidligere har forskerne troet, at de for længst uddøde fuglearter kun fandtes på den nordlige halvkugle.

For 115 millioner år siden tilhørte de mest udbredte former for fugle på Jorden den nu uddøde gruppe '*Enanthiornithes*'. Det var ikke fugle, som vi kender dem i dag, for de fleste havde både tænder i næbbet og kløer på hver vinge.

Nu viser fundet af et lille fossil ved afvandingsområdet Cuenca de Araripe i Brasilien, at et medlem af *Enanthiornithes* for 115 millioner år siden fløj rundt på det forhistoriske sydlige superkontinent Gondwana, der bestod af de kontinenter, der i dag udgøres af Afrika, Antarktis, Australien, Indien og Sydamerika. Det skriver LiveScience.com.

Fuglen er så velbevaret, at forskerne tydeligt kan se sporene efter et sæt meget karakteristiske og bånd-lignende halefjer.

»Det er nogle underlige fjer, som forekommer i uddøde fugle. Men de ligger på en adskilt slægtslinje. De har intet at gøre med moderne fjer. Det er fascinerende,«

fortæller professor og ornitolog Richard Prum fra Yale University, der dog ikke selv har medvirket i det nye studie. Studiet er publiceret i tidsskriftet Nature Communications.

Sådan forestiller en kunstner sig, at den forhistoriske fugl kan have set ud. Her er den ved at sætte næb (og tænder!) i en græshoppe.

(Illustration: Deverson Pepi)

Første 3D-fossil fra Sydamerika

Fossiliet blev fundet allerede i 2011, men efter nye analyser viser det sig nu at være det mest komplette og velbevarede fossil, der nogensinde er fundet af en fugl med bånd-lignende halefjer fra den tidlige kridttid – en geologisk periode for cirka 146-100 millioner år siden.

Det er samtidig det ældste fossil af en fugl, der nogensinde er fundet i Brasilien.

Fuglen måler kun seks centimeter, men dens lange hale strækker sig otte centimeter bagud. Ingen moderne fugle har tilsvarende bånd-lignende fjer, selvom nutidens tropikfugle også bærer lange, tynde halefjer.

Forskerne kan også fejre, at den nyopdagede fugl er den første af sin slags fra Sydamerika, der er bevaret i form af et tredimensionelt fossil, i stedet for at være mast flad af det høje tryk fra de overliggende jordlag.

*Fossiliet hører til Enanthiornithes-gruppen og er bevaret i en '3D-stilling', der ikke før er fundet i Sydamerika.
(Foto: Ismar de Souza Carvalho)*

Det har gjort det lettere for forskerne at afgøre,

at fuglens knogler endnu ikke var fuldt udviklet, da den døde, og at dens øjne var usædvanligt store i forhold til dens lille krop. På trods af den imponerende fjerdragt mener forskerne derfor, at der er tale om en unge.

Har endnu ikke et navn

Den nye art her endnu ikke fået et videnskabeligt navn, for forskerne kan endnu ikke blive enige om, hvor den hører til på evolutionens stamtræ.

»Vi er stadig i gang med at sammenligne den med nogle fugle, der kom fra andre dele af Gondwana for at beslutte os helt nøjagtigt for, hvilket navn den skal have,« fortæller studiets hovedforfatter, professor Ismar de Souza Carvalho fra Federal University of Rio de Janeiro i Brasilien til LiveScience.

Uanset hvad navnet ender med at blive, beviser det nye fossil dog, at *Enanthiornithes* fløj rundt på Gondwana-kontinentet på et kritisk tidspunkt i fuglens evolution.

Enanthiornithes udviklede sig nemlig efter gruppen *Archaeopteryx*, der var en overgangsform imellem de ikke-flyvende dinosaurer og moderne fugle. De fulgte også efter gruppen *Confuciosornis*, der er den tidligste fugl med et tandløst næb.

»*Enanthiornithes*, altså gruppen lige over *Archaeopteryx* og *Confuciosornis*, var virkelig global. Vi ville have fundet ud af det ud fra nye fossiler hist og her, men det her er virkeligt et stort fund. Det er et helt nyt kontinent, hvor *Enanthiornithes* formentlig fløj rundt,« fortæller Richard Plum.

Sakset fra Videnskab.dk, 15.8.15. Rd.

Hamborg stenmesse

Lørdag den 5. december 2015

***Mineraler, fossiler, ædelstene
og smykker.***

***Særudstilling om en mineralogisk
rejse gennem Tyskland.***

Afgang bus kl. 6.00 Sjælør station, kl. 7-7.15 Næstved station, ankomst Hamborg ca. kl. 11.45.

Hjemrejse kl. 17.30 fra Messe Halle, Eingang Ost, ankomst Sjælør station ca. kl. 23.

Pris 450 kr. inkl. adgangsbillet.

Tilmelding senest 30. november til

hanskloster@webspeed.dk tlf. 38867793

Giro 321-2769 (kontoart 01) eller konto: 1551-003212769.

Sjældne jordarter i Bergslagens gamle mineområder

Forhøjet indhold af efterspurgte metaller, inklusive de sjældne jordarter – som er stærkt efterspurgte inden for højteknologi og grøn teknik – findes i et gammelt mineområde i Bergslagen. Det viser et studie udført af Uppsala Universitet og SGU (Sveriges Geologiske Undersøgelser), og som præsenteredes på Europas største videnskabelige konference om malmgeologi.

I den sidste uge af august afholdtes det halv-årlige møde i SGA (Society for Geology Applied to Mineral Deposits) med temaet ”Mineral resources in a sustainable World” i Nancy, Frankrig. Blandt det store antal præsentationer viste også en gruppe fra Uppsala Universitet og SGU nye resultater fra et studie af et gammelt mineområde i Bergslagen-regionen i Mellemsverige. Projektet som var finansieret af Vetenskapsrådet (Den svenske stats forskningsråd, red.), har til formål at øge kendskabet til viden om de ”ukendte” metaller, som findes i de gamle mineområder, som var aktive rundt om i regionen i tidligere tider. SGU’s publikationer, databaser og kendskab til disse forekomster har udgjort basis for projektet, som også har benyttet historisk materiale fra Det Naturhistoriske Rigmuseum i Stockholm.

”I mange tilfælde vidste man ikke, hvad der egentlig befandt sig i affaldsbunkerne, når man havde udvundet malmen af det brudte materiale. Det kunne både bero på, at man ikke havde kendskab til, hvad der yderligere fandtes i malmen eller dens sidebjergarter, eller i andre tilfælde på, at det helt enkelt ikke havde nogen værdi. Visse tiloversblevne mineraler var på den tid ganske enkelt noget ”eksotisk”, som tilsyneladende kun interesserede enkelte videnskabsmænd. Et godt eksempel på dette er mineralet *bastnäsit*, som blev opdaget i 1830’erne i minen af samme navn i Bergslagen. Det var kun kendt fra enkelte forekomster indtil man i 1950’erne opdagede store tilgængelige forekomster af det. *Bastnäsit* er hurtigt blevet et af verdens vigtigste kilder til sjældne jordarter.” – forklarer Erik Jonsson, statsgeolog ved SGU og adjungeret professor ved Uppsala Universitet.

Netop de sjældne jordarter forekommer i mange mineområder i Bergslagen. De nye analyser viser og verificerer deres udbredelse i restbunkerne fra forskellige forekomster. Andre metaller som *indium* har man også påvist forhøjet indhold af. I flere forekomster har man også f.eks. fundet uventede koncentrationer af det sjældne metal *gallium*. Af mere velkendte metaller, påvist i områder, hvor de tidligere var ukendte, findes også *guld*. På hen imod et par dusin lokaliteter har de nye analyser vist interessante gulddindhold; i nogle tilfælde hvad der svarer flere gram per ton restmateriale.

” I vore dages samfund, hvor genbrug og holdbarhed bliver mere og mere centrale spørgsmål, bør vi undersøge, hvilke potentielle resurser der faktisk ligger i vore gamle mineområder. Selv om forekomsterne ofte er små kan de i mange tilfælde udgøre en resurse i fremtiden, ikke mindst hvis vi udvikler en teknik til brydning og udvinding af dem”, siger Karin Högdahl, docent og ansvarlig for projektet fra Uppsala Universitet.

Undersøgelser af denne art giver også ny og vigtig information om specielle metalleres udbredelse i forskellige geologiske miljøer, noget som har givet flere mulige nye videnskabelige sideeffekter. En eventuel anvendelse af mineaffaldet fjerner naturligvis også risikoen for at forårsage nedsivning af tungmetaller og lignende til omgivelserne.

Kilde: Sveriges Geologiske Undersøgelers nyhedsbrev, 7.9.2015.

Oversættelse: Lisbeth S. Pedersen

SMYKKE, MINERAL OG FOSSILMESSE

Velkommen til den 24. Internationale
Sten- & Smykkemesse

10. og 11. OKTOBER 2015
Grønnegades Kaserne Kulturcenter,
Grønnegade 10, 4700 Næstved

KUN ET STENKAST FRA CENTRUM

Er du mellem
18 og 30 år?
Så bliv gratis
medlem af
Stenklubben!

En oplevelse for hele familien

Udstillingen byder bl.a. på salg af: Smykker, mineraler, fossiler, smykkesten, rav, slibeudstyr, gaveartikler m.m. samt arbejdende værksteder med smykkefremstilling
Få bestemt dine fund af fossiler, mineraler og bjergarter gratis!

Arr.: S.A.F.'s Venner
Næstved

Åben: lørdag & søndag kl. 10-17.

Entré: Voksne 60 kr. Pensionister 50 kr.

Børn (7-15 år) 30 kr., under 7 år gratis adgang.

Ældste stenmesse i Danmark!

www.stenmessen.dk

Stenmessen København

Stenmessen i Gladsaxe gav minder om de store messer i København sidst i forrige århundrede.

Der blev klaget over manglende parkeringspladser og Stenvennernes udstillere havde næsten uafbrudt gæster i to dage. Det var en succes og der er planer om en større hal til næste år. Fossilsiden bliver omtalt i næste nr.

På Stenvennernes stand havde Peter Myrhøj udstillet et stort udvalg af strandsten fra Musholm bugten. Hans havde danske mineraler med, samt en nyindkøbt hede-gaardit, som er opkaldt efter en dansker.

Mineralerne var rigt repræsenteret med mange udenlandske sælgere, men få udenlandske gæster. Både Gladsaxe og Næstved bør benytte de gratis omtaler af messer på mindat.org og i Lapis. Det vil også stimulere udstillerne til at komme.

Af messens 60 udstillere havde de fleste mineraler og kvaliteten var meget god.

Der var tromlepolerede sten, kunstigt farvede og brændte sten, men de dominerede ingen steder. Priserne svingede for meget, idet en indisk zeolit kostede 100 kr. et sted og 600 kr. hos den dyreste. Der var en flot udstilling af klassiske fluorescerende mineraler fra Franklin i USA og man kunne købe dem hos Gunnar Hagemann for 500 kr./stk. I 70'erne kostede de samme mineraler 15-30 kr./stk. En 40 kg stor ametyst kostede 7.000 kr. og den kunne for få år siden købes hos De Vises Sten for ca. 1.000 kr. Prisstigningen blev forklaret med kinesiske opkøb af store ametyster og samme tendens har presset rav-priser op. Jeg så lidt på opaler og fik en forklaring om, at mænd nu går med rå opaler om halsen. Jeg blev tilbudt en sådan for 4.500 kr. og tænkte på den opal, som Stenvennerne solgte på auktionen for 100 kr. Der kommer flotte opaler på Stenvennernes auktion 30. januar 2016!

Hans Kloster og red.

Stenvennernes stand på messen blev flittigt besøgt af interesserede gæster. Flere af foreningens medlemmer hjalp på standen med at bestemme mineraler, ædelstene og fossiler samt svar på diverse geologiske spørgsmål.

Foto: Steen A. Elborne

'Jeg forstår ikke, hvordan *Stegosaurus* parrede sig'

Interview med Jesper Milàn

Af: Lærke Cramon

»Man siger, at folk, der bliver palæontologer, bliver dinosaurnørder for at undgå at blive voksne. Vores arbejde giver os lov til at forblive en slags barnligt begejstrede skattejægere«

Hvorfor er du blevet palæontolog?

»Det var heller ikke planen. Da jeg gik ud af niende, var jeg skoletræt og svor, at jeg aldrig nogensinde igen ville gå i skole. Jeg gik i lære som skovarbejder, men tog tre år senere en HF og begyndte at læse til landskabsarkitekt. På studiet havde vi én enkelt forelæsning om geologi, som genvakte min barndomsinteresse for fossiler og fortidens dyreliv, og der besluttede jeg øjeblikkeligt at skifte til geologistudiet.«

Hvad synes du om filmen 'Jurassic World'?

»Det er en god og meget underholdende actionfilm, som kun blev bedre de gange, det lykkedes mig at se den uden fagligt filter. Det er dog synd, at holdet bag filmen bevidst har valgt ikke at følge med videnskaben. Da Steven Spielbergs *Jurassic Park* kom i 1993 havde holdet konsulteret palæontologer for at sikre, at filmen lå så tæt på virkeligheden som muligt. I den nye film har man ignoreret forskningens fremskridt.«

Hvilke ting i den nye film er helt gakketak?

»Dinosaurerne i filmen har reptilskind og ser slimede ud, hvilket gør dem ekstra uhyggelige at se på. Men fund fra de seneste 20 år viser, at næsten alle dinosaurer havde fjer eller pels. *Tyrannosaurus rex* havde fjerlignende pels og Velociraptorerne har haft faner af lange fjer på både arme og hale. De har lignet store, løbende fugle. Deres hænder sidder i øvrigt også forkeret. I filmen stikker de frem i en kradsstilling, men deres arme har været foldet tilbage langs kroppen som vinger. I den nye film holder en Mosasaur til i et enormt Sea-World-lignende bassin. Vi ved, at havdyret kunne blive op til 18 meter langt, men i filmen er Mosasauren mindst 50 meter lang. Det kan man vurdere sig frem til, da den stikker hovedet op af bassinet og spiser en hvidhaj i én enkelt bid.«

I filmene brøler dinosaurerne vildt og flot. Lød de i virkeligheden sådan?

»Det ved man faktisk ikke. Lyden dannes i bløddelene, som aldrig er fundet bevareret. Men man har forsøgt at sende trykluft gennem en rekonstruktion af *Parasaurolophus* pandehorn, hvilket resulterede i nogle dybe trutlyde. Forment-

ligt har den gået rundt og trompeteret til sine artsfæller. Ellers er det nærliggende at tro, at dinosaurerne har lydt som fugle. De har nok ikke sagt pip, men måske lydt som strudse.«

Hvorfor er folk så fascinerede af dinosaurer?

»På grund af monstereffekten. Før mennesket overhovedet anede, at der havde fandtes dinosaurer, fortalte man myter om frygtindgydende, ildspyende drager. Dinosaurerne overtog dragefortællingerne. Men det er kun godt med al den dinosaur-PR, for det genererer rigtigt meget ny og god forskning.«

Hvad er dinosaurernes største uløste gåde?

»Jeg forstår ikke, hvordan *Stegosaurus* parrede sig, når hele dens ryg var besat med store skarpe plader og pigge. Den var i øvrigt den dumme dinosaur, hvis man ser på størrelsesforholdet mellem krop og hjerne. Trods sine syv meter, havde den kun 85 gram hjerne. Det er et mysterium, hvordan dinosaurerne parrede sig med hinanden. Måske havde de penisser. Måske havde de ligesom de fleste fugle en form for 'kloak', som de lukkede alt ud gennem. Det finder vi nok desværre aldrig ud af.«

Hvilken er din favorit dinosaur?

»Velociraptorerne. Jeg gad rigtigt godt vide, hvad de har brugt deres mange lange fjer til, for de kunne ikke flyve. Måske har de – ligesom påfuglen – brugt dem til at prale og imponere med. Måske har de brugt dem til at styre med, når de har løbet stærkt. Velociraptoren var desuden den klogeste dinosaur. Den har været ligeså intelligent som en hund, så den må have været i stand til at løse komplicerede opgaver og udvise social adfærd.«

Hvornår mærkede du første gang, at du var voksen?

»Det er ikke sket endnu. Jeg har fået tre børn, og det må tælle lidt, men jeg gør alt, hvad jeg kan for at undertrykke det. Man siger, at folk, der bliver palæontologer bliver dinosaurnørder for at undgå at blive voksne.«

Hvad har for dig som palæontolog været den største oplevelse?

»Da jeg fandt de første dinosaurknogler i Portugal i 1999. I en kystklint fandt jeg ryggen fra en planteædende *Iguanodon*, som jeg selv fik lov at grave ud. Det var et stort øjeblik.«

Hvilket nulevende dyr er mest interessant?

»Fugle. Særligt dem, der ikke kan flyve – som strudsen og emuen. Det lugter lidt af dinosaur, for man kan genkende mange dinosaurtræk i dem. Fugle er jo en slags overlevende dinosaurer, men jeg kan også lide katte. Jeg kan lide dem for deres arrogance og smidighed.«

Hvad har du i din taske?

»Når jeg er på udgravning har jeg mit førstehjælpskit til fossiler med. Det består af mejsler, skrabere, æsker og lim, hvis knoglerne er skrøbelige og skal hærdes. I den første *Jurassic Park*-film bruger de en pensel til at børste et komplet skelet fri, men det er urealistisk. I den virkelige verden bruger man ikke pensler. Klipperne, fossilerne ligger i, er oftest sindssygt hårde.«

Hvis du skulle have levet i en anden tid, hvilken skulle det så være?

»Juratiden. Det kunne være sjovt at se, hvordan verden så ud, og om vores rekonstruktioner er helt hen i vejret.«

Hvad giver dig håb?

»At der findes spændende ting i verden, som stadig venter på at blive opdaget.«

Jesper Milàn

Født 1974, palæontolog og museumsinspektør ved Geomuseum Faxe. Har været med til at udgrave dinosaurfossiler i Portugal, Nordamerika, England, Tyskland, Grønland og på Bornholm. Modtog i 2008 Forsknings og Innovationsstyrelsens Ung Eliteforskerpris.

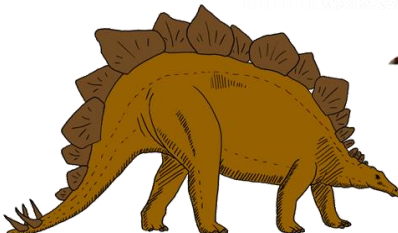
Sakset fra Information d. 20.06.2015

(Red.: Illustrationerne af nogle af de omtalte dinosaurer i interviewet er fundet på dino.wikia.com)

Velociraptor

Stegosaurus

Parasaurolophus

Stenvennernes efterårsprogram 2015

Oktober

2. Jochen Kolb: Guld i Grønland.

3. Mineral indkøbstur. Se annoncen side 2 i Lapidomanen 2015-3.

9. Ingeborg Bjerre: Gemmologi.

16. Ferie

23. Bjørn Buchardt: Masseuddøen af dinosaurer m.fl.

30. Peter Myrhøj, Tom Jørgensen og Finn Killerich-Jensen: Fossilberetning fra Yorkshire-turen i foråret 2015. **Steen Elborne:** Mineral- og fossilfotos fra udstillingen 'Trésor de la terre' og det palæontologiske museum i Paris.

31. Løvfaldsfest med middag ved Jeanette Merling. Kl. 13 på Telefonfabriken. Se annonce side 2.

November

6. Bent Erik Kramer Lindow: Menneskets evolution - fra firbenet til tobenet primat.

Med udgangspunkt i fossile fund, gennemgår foredraget vores evolution fra da de første primater dukkede op for 55 millioner år siden og frem til det moderne menneske vandrede ud af Afrika for mellem 70 og 50.000 år siden.

13. Sten L. Jakobsen og Mette Hofstedt: USA og Canada

20. Christian M.Ø. Rasmussen

27. Asger Ken Pedersen: Jern fra Disko og Nuussuaq.

December

5. Hamborg stenmesse. Se annonce side 17.

Arrangementer som kan have medlemmernes interesse

17. oktober Fossilernes dag

I anledning af at Stevns Klint er blevet UNESCO Verdensarv, inviterer Stevns Museum, Højerup Bygade 38 (ved Højerup Kirke), 4660 Store Heddinge, til Fossilernes Dag, kl. 11-16.

På dagen vil der være udstillinger af fund fra klinten, som er gjort af amatørgeologer og amatørgeologiske foreninger. Stenvennerne har også en stand med Peter Myrhøjs strandsten fra Musholm bugten.

Jesper Milån, som er museets geolog, vil fortælle om hvilke fossiler man kan finde i klinten, og han vil bestemme fossiler, som de besøgende selv kan medbringe.

Kl. 13-14 vil der være en guidet tur om Stevns Klint som verdensarv.

Entré til museet koster 25 kr.

Stevns Klint ved Højerup. Fotos Steen Elborne

Skriv til Lapidomanen

Spændende stof fra medlemmerne er altid velkomment.

Indlæg kan mailes til redaktionen

**lisbethpedersen48@gmail.com - frantzstrange@gmail.com -
steen.a.elborne@email.dk**

HUSK ved eventuelle ændringer af klubbens program,
vil dette så vidt muligt blive oplyst på vores hjemmeside.

Gamle numre af Lapidomanen vil kunne købes af kassereren på klubmøderne.

Artikler må gengives i andre stenklubbers blade, med kildeangivelse.

Andre klubbers blade til Stenvennerne sendes til:

Formanden Hans Kloster, Vagtelvej 25, 3.th., 2000 Frederiksberg

Mail: **hanskloster@webspeed.dk**

KLUBLOKALE ADRESSE FOR MØDER :
MØRKHØJ BIBLIOTEK
ILBJERG ALLÉ 38 A, 2730 HERLEV
 www.stenvennerne.dk

ALLE MØDER BEGYNDER KL. 19.00 OG DØRENE LUKKES KL. 22.00
SMYKKEVÆRKSTEDET I TELEFONFABRIKKEN, TELEFONVEJ 8,
2860 SØBORG (kun åbent for tilmeldte til holdet eller efter aftale med Hanne Juhl)

DEADLINE FOR NÆSTE LAPIDOMAN 29. NOVEMBER 2015

STENVENNERNES KONTAKTPERSONER :

Formand:	Hans Kloster, Vagtvej 25, 3. th., 2000 Frederiksberg	3886 7793
Næstformand / Bibliotekar:	Tom Jørgensen, Henriksvej 4, 2400 Kbh. NV	2653 8091
Sekretær:	Steen Andrew Elborne, Frederik D.7's Vej 29, 3450 Allerød	4828 0508
Kasserer:	Finn Küllerich-Jensen, Blishøj 3, 1.tv., 3000 Helsingør	3027 2581
	Giro 321-2769 Foreningen af Stenvenner, mail: finnkille@gmail.com	
Redaktion:	Lisbeth Skousen Pedersen, Godthåbsvej 195, 1. th., 2720 Vanløse	20100956
	Frantz Strange, Vardegade 10, 2. tv., 2100 Kbh. Ø	2680 3543
	Steen Andrew Elborne, Frederik D.7's Vej 29, 3450 Allerød	4828 0508
Bestyrelsesmedlem:	Peter Myrholm, Søtoften 15, 2820 Gentofte	5854 8106 eller 3968 2232
	Lisbeth Skousen Pedersen, Godthåbsvej 195, 1. th., 2720 Vanløse	20120956
	Frantz Strange, Vardegade 10, 2. tv., 2100 Kbh. Ø	2680 3543
Suppleant:	Margit Johannisson, Stjernevej 13, 2300 Kbh. S	2422 0376
Suppleant:	Johnny Rinds, Fredericiagade 59 B, 3000 Helsingør	3965 4475
Domicil-repræsentant:	Kirsten Wilhelmsen, Høje Gladsaxe 43,7. th., 2860 Søborg	2868 0834
Domicil-suppleant:	Finn T. Sørensen, Slotsparken 70, 2880 Bagsværd	4498 2593
Sølvværksted og slibeværksted:	Hanne Juhl, Sassvej 8, 2820 Gentofte	21554048
Webmaster:	Claus Leopold, Christiansøvangen 56, 5500 Middelfart	40185814

Nye medlemmer – Vi byder velkommen til:

Agnete Weinreich Carlsen
 Dorte Korsbech
 Anne Greve
 Søren Blinkenberg
 Maria Pala

Stemmingsbilleder fra Kør-selv turen til Kåseberga

Fotos: Elin Christensen og Steen A. Elborne